

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію **Берната Федора Федоровича**

«Загальноєвропейський еталон гітарного виконавства та специфіка його національних втілень», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – музичне мистецтво

Масштаб змін, які відбулись у гітарному мистецтві минулого століття, виявився грандіозним у порівнянні з будь-якими іншими історичними епохами його становлення й функціонування. Сьогодні музичний хронотоп ХХІ століття відкриває перед нами унікальну можливість – саме зараз, у підсумковій рефлексії, побачити гітарне мистецтво як глобальне явище – в його найбільш турбулентній фазі розвитку, у безлічі етнічних проявів, величезному обсязі невивченого емпіричного матеріалу. Можливість вписати сторінки нової історії у культурний контекст сучасності, віднайти в сьогоденні відлуння стійких багатовікових традицій музикування й одночасно розгледіти паростки новітніх мистецьких напрямів, де гітара виступає не лише добре впізнаваною фарбою, а й основним смислоутворюючим стрижнем перфомансів та арт-проектів.

У цьому сенсі подане до захисту дослідження Федора Федоровича Берната «Загальноєвропейський еталон гітарного виконавства та специфіка його національних втілень» виявляється новою, черговою гранню усвідомлення гітарного мистецтва як загальнокультурного феномена. Поряд з традиційним для цього наукового жанру розширенням аналітичної та джерелознавчої бази, історіографічних екскурсів щодо перспектив розвитку гітарної музики та пов'язаних з цим тенденцій, зв'язків і закономірностей у сфері композиторської та виконавської творчості дисертація приваблює доволі амбіційним завданням, яке відображує фактор новизни самої роботи, а саме: сформулювати «дефініцію поняття “еталон гітарного виконавства”» та

вивести «позиції, за якими складається його європейський варіант» (с. 17 дисертації). Тобто додати до вітчизняного виконавського музикознавства ще один сегмент наукової термінології, життєздатність якого буде випробуватись в умовах постійного вдосконалення аналітичного понятійного апарату.

Завдяки комплексному підходу в дослідженні Ф. Берната ефективно поєднуються елементи історичного, компаративного, органологічного, жанрово-стильового та виконавського аналізу. Подано панораму формування та розвитку сучасного гітарного мистецтва з опорою на широке коло сучасних вітчизняних та іноземних наукових статей, монографій та дисертацій. Введено до аналітичного обігу раніше не вивчені сторінки гітарних транскрипцій відомих інструментальних творів – надскладні для виконання на гітарі версії «Угорської рапсодії № 2» Ф. Ліста, «Картинок з виставки» М. Мусоргського, Симфонії № 9 А. Дворжака та інші.

Отже, у першому розділі роботи увага приділяється структуруванню відомостей про розвиток європейського гітарного мистецтва кінця ХІХ – середини ХХ століть. Підрозділ 1.1 демонструє опрацювання автором багатьох наукових робіт, які присвячені гітарній проблематиці й чітко розгалужені за домінуючими ідеями, а саме: органологічними, історіографічними та інтерпретологічними. У процесі розробки ключових позицій роботи, пов'язаних з викладенням оригінального бачення формування та функціонування загальноєвропейського еталону гітарного виконавства, автором залучені дефініції колег-вчених – представників харківської школи гітаристики – «гітарний стиль» Олексія Жерздева, «автентична та універсальна інтерпретаційна модель» Вікторії Ткаченко.

Важливим внеском у систематизацію провідних європейських гітарних шкіл постає підрозділ «Л. Сендрі-Карпер і традиції угорської гітарної школи». Ф. Бернат вивчає хід еволюції гітарного виконавства Угорщини, розкриваючи спадкоємні зв'язки трьох поколінь віртуозів, центральними фігурами яких стали фундатор школи Ласло Сендрі-Карпер та його молодші

послідовники – Тібор Пушкач, Йозеф Етвьош та Давід Павлович. Проаналізовані методичні роботи музикантів надали підстави дослідникові угледіти важливі ознаки специфіки угорської гітарної школи, яка базується на конвергенції класичного західноєвропейського методу гри з жанровою та ритмо-інтонаційною самобутністю угорської музики.

Значно менш самостійним виглядає підрозділ «Академічна традиція європейського гітарного виконавства ХХ ст.». В ньому прослідковується певна залежність побудови матеріалу від мого дослідження «Європейська гітарна музика ХХ століття: феноменологія творчості», збігаючись з означеною докторською дисертацією за принципом визначення й розташування головних західноєвропейських гітарних шкіл, пов'язаних з ними дат, подій та ключових персоналій. Такий доволі реферативний матеріал, в якому викладено здебільшого позиції інших вчених, аніж особисті, можливо, має бути прийнятним за умов коректного викладення текстів першоджерела. Я вважаю, що великий обсяг згадувань, посилань та цитувань можна виправдати прагненням пошукувача вибудувати свій, відмінний рівень усвідомлення вивченої панорами зрушень у гітарному мистецтві означеної доби й викласти окремі міркування, важливі для концептуалізації дослідження. Ці міркування наведено наприкінці підрозділу. Формулювання визначальних завдань дисертаційного дослідження подано вже у висновках до першого розділу. Тут у стислому виді структуровано чотири основні параметри, за якими пропонується здійснювати аналіз еталону гітарного виконавства: акустичний, фізико-технологічний, техніко-віртуозний та художньо-естетичний. Охарактеризовано «сеговійвський» виконавський еталон, який слугував взірцем для багатьох поколінь віртуозів у першій половині ХХ століття. У більш розгорнутому вигляді зазначені параметри разом з трактуванням головної дефініції роботи містяться у Висновках дисертації й отримують належне поняттєве підґрунтя, даючи змогу усвідомити багаторівневість представленої проблеми.

Другий розділ присвячений вивченню процесів трансформації «звукового образу гітари», які пов'язані зі стрімким оновленням органологічних, технологічних, естетико-стильових напрямів розвитку гітарного мистецтва у другій половині ХХ – початку ХХІ століття. У підрозділі 2.1. автор акцентує увагу на подальшому вдосконаленні методів транскрипції й адаптування барокових лютневих та клавесинних творів до виконання на класичній гітарі. Порівняльний аналіз оригіналу «Гольдберг-варіацій» Й. С. Баха та гітарної транскрипції відомого угорського гітариста й науковця Й. Етвьоша дає підстави зробити деякі важливі висновки. Задля утримання «автентичної інтерпретаційної моделі» підкреслена кропітка і складна техніка переносу невластивих гітарі штрихів, регістрових та теситурних особливостей. Вона, з одного боку, призводить до редукування голосів в окремих фрагментах або зміни їх фразування й звуковисотного розміщення, а з другого – зберігає найважливіші тематичні та поліфонічні структуроутворюючі елементи, які не дозволяють втратити цілісність відчуття першоджерела. Необхідно відмітити, що не зовсім коректним виявилась назва підрозділу «Виконавські редакції Й. Етвьоша лютневих сюїт Й. С. Баха – новий погляд на гітарну специфіку барокового виконавства», де замість вивчення лютневих творів німецького композитора здійснений аналіз його клавесинних «Гольдберг-варіацій». Тому до автора дисертації виникає запитання: про які лютневі сюїти Й. С. Баха має йтись мова у відповідному підрозділі? Також є очевидним недостатнє опрацювання дисертантом науково-методичних робіт угорського музиканта. На думку рецензента, тези й вказівки Й. Етвьоша заслуговують більшої теоретичної уваги, особливо враховуючи, що його нова фундаментальна праця англійською мовою «How to play Bach» (Як грати Баха) відсутня у переліку джерел. В ній викладені значущі ідеї автора та його методи реалізації перекладень бахівської музики, і саме вона мала б суттєво підсилити аналітичне підґрунтя означеного фрагменту дослідження.

Вельми актуальним для освоєння віртуозного академічного репертуару видається підрозділ 2.3. «Виконавсько-композиторська творчість К. Ямашити». Спираючись на теоретичні розробки американського дослідника С. Вудруффа, присвячені проблемам гітарної транскрипції, Ф. Бернат здійснив детальний порівняльний аналіз відомих фортепіанних й оркестрових творів – «Угорської рапсодії № 2» Ф. Ліста, «Картинок з виставки» М. Мусоргського, Симфонії № 9 А. Дворжака – з їх гітарними версіями, створеними видатним японським гітаристом-віртуозом Казухіто Ямашитой. Особливість й новизна проведеної роботи не тільки у важливому описі технік та прийомів, необхідних для успішного освоєння надскладних гітарних транскрипцій монументальних опусів, а й у виявленні та систематизації художніх та виконавських рішень К. Ямашити. Їх усвідомлення і залучення дає більш ефективний інструментарій для відтворення нетипової для гітарної фактури музики та слугує вагомим фактором розширення можливостей сучасної гітарної техніки.

Строката панорама існування різноманітних еталонів гітарного виконавства вивчається автором на прикладі видового розмаїття інструменту, його проникнення у сфери неакадемічної музики. Особливості джазових, рок-, поп-традицій гітарного музикування порівнюються з доробком окремих музикантів, які в своїй творчості надали перевагу синтезуючим якостям художніх напрямів другої половини ХХ – початку ХХІ століття. В українському мистецькому просторі таким, безперечно, виявляється творчість гітариста і композитора Анатолія Шевченка. Спираючись на аналіз найвідомішого опусу – «Карпатської рапсодії», дисертант узагальнює деякі домінантні риси композиторського стилю А. Шевченка. Органічне поєднання «національної своєрідності та колориту двох культур (української і культури фламенко)» (с. 153 дисертації) дійсно виявляється характерним маркером для багатьох творів одеського композитора.

Важливим кроком у бік популяризації та вивчення творчості гітарних оркестрів є матеріал останнього підрозділу, де викладений аналіз двох творів

для оркестру «100 гітар» – оригінальних аранжувань й переробок Симфонії № 5 Л. Бетховена та «Libertango» А. П'яцолли. Детально зафіксовано специфічні прийоми відтворення оркестрового звучання, окремі винаходи у еkleктичних нашаруваннях тембрових, ритмічних барв акустичних та електроінструментів, а також елементи співавторства у формуванні музичної тканини творів, притаманні саме сучасній практиці пошуку оригінальних інтерпретацій відомої музики.

Використання компаративного підходу щодо прояснення деяких цікавих та важливих моментів зможе надати більш цілісне уявлення про представлену роботу. З цього приводу пропонується декілька питань.

Перше: які відмінності Ви вбачаєте між еталоном гітарного виконавства у європейському музичному просторі і латиноамериканському або азійському, особливо виходячи з проаналізованих транскрипцій Казухіто Ямашита, що репрезентують ядро сучасних японських академічних традицій?

Друге: у чому полягають принципові розбіжності визначення транскрипції як саме виконавського еталону? Чи достатньо зберегти максимально близьку до оригіналу гітарну версію для набуття нею статусу еталонної? Чи можна у цьому контексті встановити знак тотожності між сеговіївською транскрипцією «Чакони» Й. С. Баха та його «Легендою» – гітарною версією «Астурії» І. Альбеніса?

Наступне питання: Ви – молодий угорський виконавець – є водночас учнем відомого українського гітариста-віртуоза Володимира Доценка, голови харківської академічної гітарної школи. Звичайно, учні намагаються узяти все найкраще від своїх вчителів. Які еталонні риси харківської виконавської традиції Ви можете охарактеризувати як такі, що стали невід'ємною складовою Вашого індивідуального стилю у порівнянні з особистим суто угорським творчим досвідом?

З огляду на сучасну європейську тенденцію поглибленого вивчення традицій гри на гітарі й прагнення стилістично коректно виконувати музику

різних історичних епох, надайте своє бачення найвпливовішої конфігурації загальноєвропейського еталону саме академічного гітарного виконавства у ХХІ столітті з конкретизацією його акустичних, фізико-технологічних, техніко-віртуозних та художньо-естетичних вимірів? Чи збігається вона з Вашим персональним відчуттям й розумінням цього еталону?

В цілому, незважаючи на певні недоліки, рецензоване дисертаційне дослідження постає як актуальна праця, що відрізняється розробкою нових й подальшим розвитком усталених наукових позицій, широтою і міцністю джерельної бази, ґрунтовною аналітичною складовою. Матеріали дисертації можуть бути використані в навчальних курсах, науковій сфері, практичної діяльності музикантів-виконавців.

Автореферат і публікації в повній мірі відображають основні положення роботи.

Таким чином, дисертація **«Загальноєвропейський еталон гітарного виконавства та специфіка його національних втілень»** відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України, що пред'являються до кандидатських дисертацій за спеціальністю 17.00.03 – музичне мистецтво, а здобувач **Федір Федорович Бернат** заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата мистецтвознавства.

Доктор мистецтвознавства,
доцент кафедри народних інструментів
Національної музичної академії
України імені П. І. Чайковського

Т. П. ІВАННІКОВ

